

ПА ШЛЯХАХ СУАЙЧЫННІКАЎ

У Выдавецкім доме «Звязда» пачыла свет кніга, прысвечаная адрасам нашых землякоў у Расіі, — «Сустрэчы з родным і блізкім»

Пад адной вокладкай сабраны матэрыялы, якія раскажваюць пра лёсы нашых суайчыннікаў у розных рэгіёнах Расійскай Федэрацыі, пра адрасы ўшанавання іх памяці, помнікі і мемарыяльныя дошкі, прысвечаныя вучоным, пісьменнікам, вайскоўцам, якія нарадзіліся ў Беларусі і жылі, працавалі ў Расіі. Асобныя старонкі — пра расіян, іх руплівасць ва ўсталюванні літаратурных, культурных сувязяў з Беларуссю, беларусамі.

Кніга пазнаёміць чытача з адрасамі беларускай літаратуры ў Маскве (пра гэта пішуць Адам Мальдзіс і Алесь Карлюкевіч), Аляксандрам Пальмбахам, які стварыў тувінскі буквар (пра гэта піша лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Алесь Марціновіч), сябрамі Беларусі з кагорты пісьменнікаў Удмурціі, Татарстана, Рэспублікі Калмыкія і іншых куточкаў Расіі.

У прадмове да кнігі «Шлях да Беларусі» старшыня ФНКА «Беларусы Расіі» Сяргей Кандыбовіч заўважае: «Мяркую, у што выданне падштурхне да падобнага кшталту даследчыцкай, гісторыка-краязнаўчай работы і саміх прадстаўнікоў беларускай дыяспары ў Расіі. Яны ж ведаюць на месцах — у Татарстане, Башкартастане, Якуціі, ва Уладзівастоку і Хабараўску, іншых мясцінах бяскрайняй Расіі — хто з беларусаў, у які час засведчыў сябе ў прамысловасці і ў навуцы, у адукацыі і культуры таго ці іншага рэгіёна. І пра такіх нашых суродзічаў трэба найперш раскажваць. Ужо нават дзеля таго, каб паказаць, якія годныя, вартыя сваёй Айчыны нашы землякі. Выдатна, што беларускія міністэрствы замежных спраў і інфармацыі падтрымалі праект па пашырэнні ведаў пра беларуска-расійскія лёсы нашых землякоў. Веру, што ў гэтай кнігі будзе працяг!» І далей: «Не магу некалькі слоў не сказаць пра тое, што ў сваёй заўсёднай рабоце «Выдавецкі дом «Звязда» грунтоўна ўмацоўвае беларуска-расійскія гуманітарныя сувязі. Як прыклад — і выданне кніг-альманахаў з аднолькавай, серыйнай назвай «Сугучча». Пад вокладкай гэтых зборнікаў былі прадстаўлены лепшыя пісьменніцкія сілы Расіі. У «Звяздзе» як сумесны праект з Асамблеяй народаў Расіі заснавана серыя кніг «Сяброўства пазіянаў народаў Расіі». Выйшаў першы зборнік вершаў — «Ранішні вецер у акне» народнага пісьменніка Удмурціі Вячаслава Ар-Сяргі. А ў серыі «Сяброўства без межаў» пачыла свет кніга для дзяцей народнага паэта Татарстана Роберта Мінуліна. «Звязда» выдала кнігі расійскіх пісьменнікаў Яўгенія Еўтушэнкі, Валянціна Распуціна, Аляксандра Чарняка, Валерыя Казакова, Любові Турбіной, Алеся Кажудуба, Барыса Косціна. Па сённяшнім часе такая руплівасць, такая ўвага да брацкай Расіі, яе культуры і літаратуры дарагога вартая».

Серыя, у якой пачыла свет кніга «Сустрэчы з родным і блізкім», носіць назву «Адрасы Беларусі ў свеце». Спадзяёмся, што гэты кнігавыдавецкі праект пазнаёміць нас з беларускімі адрасамі і ў Польшчы, Украіне, Казахстане ды іншых старонках свету.

Кастусь ЛЕШНІЦА

■ Вёскі, якія знікаюць

Нарэшце ў нашай рубрыцы з'явіўся мужчына! Раней апошніх жыхароў маленькіх знікаючых вёсак прадстаўлялі выключна жанчыны. Было прыёмна пазнаёміцца з Міхаілам Юстынавічам ГЕРАСІМЧУКОМ. Але ж сумна, што ён застаўся адзін, зусім апошні жыхар сваіх родных Немкавічаў. Нават гадзіны гутаркі хапіла, каб упэўніцца, што 82-гадовы Міхаіл Герасімчук — чалавек з цвёрдым унутраным стрыжнем, а яшчэ з аптымізмам і пачуццём гумару.

Раскажваў, што часта перазвоньваецца з сябрам з іншай вёскі. Той таксама застаўся ўдаўцом. Дык прыцэль звычайна пачынае тэлефонную размову так: «Ну што, усё адзін сядзіш, не ажаніўся яшчэ?» На што Юстынавіч адказвае парадамі з той жа оперы: «Калі хочаш памерці крыху раней свайго тэрміну, то ажаніся, ды з маладой».

— Вось так пагамонім, пасмяёмся, ды ўжо весялей. Ну яшчэ дзеці калі пазвоняць, унукі. А так усё мае забавы: два разы на тыдзень аўтакрама прыходзіць, а ў сераду і суботу газету прывозяць. Таму і дарогу заўсёды мусяць прачысціць. Праўда, часам старшыня сельскага Савета заязджае, пазвоніць перад гэтым, а потым і зазірне, маўляў, ці жывы ты тут. А яшчэ нядаўна, недзе пад Вадохрышча аўтобус, гляджу, пад'ехаў. Думаў, якія людзі заблудзіліся. А тут выходзяць і Дзед Мароз са Снягуркай, і калядоўшчыкі, ды заспявалі, затанцавалі. Аказваецца, яны мяне прыехалі павіншаваць. Прыемна было. Не ведаю нават хто, можа, з клуба якога.

Паступова ад размовы пра забаўляльнікі Міхаіл Юстынавіч пераходзіць да аповеду пра жыццё. Яно не было лёгкім. Хутчэй — наадварот. І першы ўспамін дзяцінства, што нават урэзаўся ў памяць, як зганяюць людзей, паляць вёску. Дзень 17 ліпеня 1942 года стаў трагедыяй для тутэйшых мясцін. Тады спалілі сем вёсак Мокраўскага сельсавета, з якіх расстралялі ўсіх мужчын, старэйшых за 16 гадоў. У

Немкавічы Пружанскага раёна І ЗІМОЙ, І ЛЕТАМ АДЗІН

Немкавічах загінула 58 чалавек. Міхаіл Юстынавіч помніць, як вялі пад рукі старога дзеда, бо ён сам не мог ісці, як забіралі бацьку, як галасілі жанчыны. У той дзень ён, шасцігадовы, застаўся без бацькі, а маці з трыма малымі на руках — без даху над галавой. Жылі ў іншых людзей па вёсках, з вясны да восені — у зямлянках, гадалі. У школу хадзіў урыўкамі ў адзін і той жа клас, бо ў розных вёсках, добра што чытаць-пісаць навучыўся. У 12 гадоў маці сказала, што вучыцца хопіць, пара брацца за работу, трэба сям'ю карміць. Так што касіць, араць, баранаваць давялося менавіта з гэтага ўзросту. Сястра і брат паўміралі адносна маладымі — разважае Міхаіл Юстынавіч, — мусіць, тое дзяцінства паўплывала на здароўе, вайна...

— Пасля службы ў арміі пайшоў вучыцца на трактарыста. А перад гэтым якая работа ў калгасе была, ды і першыя гады на трактары ацэньваліся працаднёмі: 3 капейкі і 50 грамаў збожжа за працадзень. Маці пойдзе, і ў торбачы ў адной руцэ прынясе тое збожжа за месяц... Потым, вядома, лепей стала. Пажаніліся мы з маёй Соняй, хату пабудавалі, дзяцей сталі гадаваць. Яна на ферме даяркай працавала, я на трактары. Усё жыццё на трактары, і на «Беларусе» — МТЗ-80, і на «Кіраўцы» — К-701 папрацаваў. Калгас наш «Чырвоны маяк» тады лічыўся не апошнім у раёне. Цяпер во ўсіх далучылі да аднаго вялікага калгаса. Раней не так было...

Міхаіл Герасімчук раскажваў, як доўгі час быў звенявым па бульбе, якія добрыя ўраджаі атрымлі-

валі. Ясна, што працаўніком быў наш ветэран адным з першых у гаспадарцы. Са скрыначкі ён дастае ордэн Працоўнай Славы III ступені, медаль «За доблесную працу», іншыя адзнакі сваёй механізатарскай доблесці.

Ордэн уручалі ў 1975 годзе на ўрачыстым сходзе калгаса. Было шмат народу, і прыезджыя кіраўнікі з раёна, вобласці, і аднавяскоўцы. «У наш час не такія трактары былі, як цяпер, — гаворыць ветэран. — Зараз, як вясна наступіць, трактары выходзяць, тут жа кругом палі. І я да іх падыду, пагаворым, некатары мяне ведаюць, з імі працаваў. У кабінэ сучасных машын — чыста, вентыляцыя працуе, а кіраванне якое! А мой гусенічны некалі немалой сілы патрабаваў, каб ім кіраваць. Спачатку ў дзве змены трактар быў задзейнічаны, амаль кругласутачна на ім працавалі, ды і потым фактычна з цямна да цямна ў полі, калі пасяўная ці ўборка».

З Соф'яй Сяргееўнай выгадавалі двух сыноў. Цяпер ёсць чацвёрта ўнукаў, два праўнукі. А яна, Соф'я, вось ужо хутка год, як пайшла з жыцця. З фотаздымка на сцяне паглядае маладая, надзвычай прывабная жанчына, а побач з ёй і муж, малады і прыгожы. У другой рамцы змешчаны фотаздымкі ўнукаў, адзін з іх у форме дэсантніка, зараз завяршае тэрміновую службу ў Брэсце. Як прыйдзе з вайска, абавязкова наведзе дзеда. Маладшы сын з нявесткай, якія жывуць у Пружанах, не рэдкія госці. А старэйшы сын, брастаўчанін, на жаль, памёр заўчасна. У Брэст паехаў адразу пасля школы, там і асеў.

— Няправільная палітыка была ў адносінах да сельскіх жыхароў пры Брэжневе, — разважае апошні жыхар Немкавічаў з вышыні сваіх 80 гадоў. — Не заахвочвалі жыць у вёсцы, наадварот, рабілі ўсё, каб маладыя ўцякалі. Ну вось, каб тады хоць крышку будавалі жыллё, можа, мой сын і яго таварышы аселі б тут, можа, не апусцелі б нашы вёскі ўшчэнт. Цяпер будуць, многа зрабілі за апошнія 20 гадоў, але ў вялікіх вёсках, у цэнтрах калгасаў, а нашы так і засталіся паміраць.

«Ці баюся тут? А чаго баяцца, страшней смерці нічога не бывае, — па-філасофску разважае сталы чалавек. — Нейкія ж злыдні лазілі па суседніх дамах. З шафаў павыварочвалі адзенне, але нічога не бралі. Няўжо яны думалі, што людзі тут золата пакінулі ў кішэнях старых лахманоў? У мяне два сабакі ды кот — вось і ўся мая ахова».

Вусаты і тоўсты, як мячык, «ахоўнік» спаў на ганку, калі мы прыйшлі да Міхаіла Юстынавіча. Невядома як ахоўваць, але добра паесці ён дакладна любіць. Гаспадар раскажаў, што варыць сабе раз у два-тры дні суп, «не толькі сабе, ну і ім застаецца». Прадукты дзядуля купляе ў аўтакраме, тут ёсць усё, нават фрукты, на кухонным стале ляжалі гранат і апельсін. З малочных прадуктаў усё прывозяць, каўбасы некалькі відаў, крупы — што больш трэба. Можна нешта зрабіць паесці і на скорую руку. Якія яшчэ клопаты? Ранкам — ціск памераць ды лекі прыняць, днём — па хатняй гаспадарцы, вечарам газету пачытаць ды тэлевізар паглядзець — вось і ўвесь расклад на зімовы дзень.

Вясной, вядома, клопатаў становіцца больш, нават ва ўласным агародзе. Цікаўлюся, ці на лета прыезджае нехта з суседзяў. Аказваецца, ніхто. У любую пару года Міхаіл Юстынавіч застаецца адзіным жыхаром сваіх Немкавічаў. З вясны да восені тут навокал стаіць гул машын, трактароў, бо вёска размешчана ў коле калгасных палеткаў. Як ён і казаў, людзі працуюць на палях, і для ветэрана ёсць нагода падысці, перамоўціца словам, успомніць свае працоўныя гады — парадаваць душу.

Святлана ЯСКЕВІЧ
yackevich@vziazda.by

■ Крокі да Шагала

ПЕРААСЭНСОЎВАЮЧЫ СПАДЧЫНУ АВАНГАРДА

На радзіме Шагала аб'явілі адкрыты конкурс «Азбука-УНОВІС»

Як паведамлі арганізатары, пераможцы будуць вызначаны сярод аўтараў гультыных пляцовак і рэкрэацыйных аб'ектаў. Іх трэба прыдумаць у намінацыях: для дзятвы, моладзі, гараджан усіх узростаў. У журы запрасілі вядомых дызайнераў, архітэктараў, выкладчыкаў ВНУ. Паралельна ў інтэрнэце плануецца правесці «народнае галасаванне». Такім чынам сучасным дызайнерам, архітэктарам, мастакам, студэнтам прапаноўваюць пераасэнсаваць спадчыну знакамітага віцебскага авангарда.

Першы тур скончыцца 10 сакавіка. Заяўкі і эскізы аўтарскіх распрацовак чакаюць па адрасе электроннай пошты: vitebsk_ok@mail.ru. Другі тур працягнецца да 24 сакавіка.

Наталля Шыёнак, начальнік аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Віцебскага гарадскога выканаўчага камітэта паведаміла, што мясцовая ўлада падтрымала ініцыятыву. І прынялі рашэнне аб правядзенні конкурсу. Ён мае і асветніцкае значэнне. Напрыклад, на радзіме Моцарта, як кажуць, з пялёнак ведаюць, што ён тут нарадзіўся. Дык хлопчыкі і дзяўчынкі

Трамвай, упрыгожаны выявамі, прысвечанымі УНОВІС.

Віцебска павінны з дзяцінства разумець, што калісьці тут нараджаўся авангард.

Наконт месцаў, дзе могуць з'явіцца рэалізаваныя «ў камені і метале» ідэі. Ужо працягваюць інтарэс да гэтага кіраўнікі жыллёвых таварыстваў некалькіх мікрараёнаў на ўсходзе Віцебска. Безумоўна, сучасны авангард, аўтары якога натхнёныя УНОВІСам, «ідэальна ўпішацца» і ў раёне будынка, дзе працавалі Малевіч, Лісіцкі, Чашнік, Коган і іншыя. У былым асабняку банкіра Вішняка, пра што «Звязда» не раз паведамляла, ствараецца музей — на вуліцы Марка Шагала.

Вядома, што УНОВІС («Заснавальнікі новага мастацтва») як авангарднае мастацкае

аб'яднанне дзейнічала пры Віцебскім народным мастацкім вучылішчы. Нагадаю, навучальную ўстанову адкрылі па ініцыятыве ўпаўнаважанага Калегіі па справах мастацтваў у Віцебскай губерні Марка Шагала. Адбылося гэта ў студзені 1919 года. У пачатку лютага 1920 года ўдзельнікі суполкі паказалі пастаноўку футурыстычнай оперы «Перамога над Сонцам» і «Супрэматычны балет». Мастакі не толькі стварылі дэкарацыі і касцюмы, але і сталі рэжысёрамі, акцёрамі. У чэрвені 1920 года быў выпушчаны альманах «Уновіс №1».

Аб'яднанне мастакоў-наватараў актыўна праводзіла афармленне Віцебска. У тым ліку ўпершыню ў свеце былі распісаны і трамваі. Да гэтага ўпрыгожвалі фурманкі сялянам у абмен на ежу. Дарэчы, летась на двух трамваях і тралейбусе ў абласным цэнтры нанеслі выявы твораў авангардыстаў УНОВІС. На транспарце можна ўбачыць і партрэт Малевіча, цытаты з яго трактатаў. Цяпер, акрамя іншага, вырашылі і агучваць тэатральныя працы авангардыстаў падчас руху.

Аляксандр ПУКШАНСКІ
pukshanski@vziazda.by